

**AVELINO
POUSA ANTELO**
Memoria do século

Continuación: A.R. López e Soedade Noia.
Deseño: Signum. Maquetación, Antón Lopo. Fotografía: Chico Mirás. Correo: anare@galicia-hoxe.com

2 | **rdl**
Galicia Hoxe 16/09/04

Avelino Pousa Antelo, no seu estudio da casa de Teo, por Ramón Escuredo, autor da foto de portada deste monográfico.

Avelino Pousa Antelo, unha das figuras vivas do galeguismo histórico, recibirá o día 18 unha homenaxe da Asociación de Escritores de Galicia (AELG) en Bonaval, Compostela, a cidade á que el estivo unido durante toda a súa vida. Pousa Antelo, nacionalista, cristián e de centro, como el mesmo se define, abre deste xeito as homenaxes dos escritores 'Ós Bos e xenerosos' e Revista das Letras, con este monográfico, apontoa a figura dun home que, ós seus 90 anos, é a memoria viva dun século de galeguismo.

Pousa Antelo

Bo e xeneroso

Déronlle paus por todas as partes: desde a esquerda e desde a dereita. Pero iso non o fixo cambiar en ningún momento de posicións: nacionalista, de centro e cristián. E desde esta perspectiva, Avelino Pousa Antelo converteuse en testemuño vivo do século XX, disposto claro está a dar aínda moito de si neste XXI que comeza e o que el chega –pleno de facultades– con noventa anos.

A súa é unha traxectoria en segundo plano, uns pasos atrás de personaxes con máis repercusión institucional e pública como Francisco Fernández del Riego, Ramón Piñeiro ou García-Sabell, en liña con históricos como Xaquín Lourenzo, Antonio Fraguas, Vicente Viqueira ou, desde a perspectiva do propio Pousa Antelo, dos sempre polémicos Xosé Filgueira Valverde e Fernández Albor. Sen embargo, todo hai que recoñecerlo, a figura de don Avelino tivo –e ten– un recoñecemento que outros moitos –el subliña entre eles os xenetistas Gallastegui e Xosé Luís Blanco ou o profesor Xosé Toba– nunca recibiron.

Ese segundo plano deulle, en compensación, unha perspectiva ampla e a perspectiva permítelle agora opinar libremente sobre contemporáneos e compañeiros de fatiga, sobre momentos históricos e proxectos de futuro, porque a pesar dos seus noventa anos e dunha asumida vocación "de perdedor", Avelino Pousa Antelo é capaz de seguir ideando Galicia coa mesma claridade da súa xuventude e cos pulos de vivir neste momento un país moito máis achegado ó que el soñaba en 1936.

O de "perdedor" asúmeo sen traumas e, de feito, nalgún momento pensou en titular *Memorias dun perdedor* a súa autobiografía porque "perdín moitas cousas", asegura sen remorsos, co estoicismo do campesiño que é e está afeito a ver arruinarse as colleitas por unha saraiba, pola chuvia a cachón ou pola seca degolada. "Nos anos trinta sabía que con prontitude sacaría un bo posto nas oposicións de Maxisterio, porque contaba cunha boa formación intelectual para iso. Cria que axiña tería unha escola no concello de Santiago e aspiraba a ser logo inspector. Traballaría no Partido Galeguista que medraba con tanto éxito na Segunda República; de seguro que contaría cun lugar nunha candidatura e sería parlamentario daquela roubada primeira Galicia autogobernada. Coa malfadada guerra civil todo iso veu a abaixo, e perdín a posibilidade de desenvolver toda aquela forza xuvenil a prol do ideario pedagóxico, agrarista e nacionalista. Tiven que estar tamén como soldado nunha contenda, e no medio dos vencedores, cando eu era dos vencidos. Sendo dos perdedores, condenóuseme a loitar á beira dos gañadores, mesmo non atinando nun in-

tento de fuxida. Perdín logo outras pequenas batallas; o remate da experiencia da Escola de Barreiros e o conseguente afastamento do meu protector, Antonio Fenández. Coas luces e sombras descritas sobreveu a marcha a Canarias. Perdín tamén nas empresas agrarias lucenses e zaragozanas, que tiven que deixar en situacións de desalento. Perdín despois co renacer do novo Partido Galeguista, onde houbo trampas raposeiras por parte dalgúns que consideraba amigos fieis e descualificacións contra a miña persoa desde a dirección do PG, que a mais me custou cartos. Perdín no intento de transformar Feiraco nunha cooperativa modélica; perdín eleccións ás que concorria como candidato a senador, a deputado" ('Conversas con Avelino Pousa Antelo', de Amancio Liñares. Ed. do Castro).

Foron moitas perdas que Pousa Antelo relata co estoicismo do labrego que é, afeito a contemplar cómo as saraibas, as chuvias ou un sol degolado destrozan as colleitas. E como un labrego, que non renuncia á súa semente, el continúa fiel ó proxecto de país, intacta aínda a súa capacidade de seguir soñando Galicia cando, con satisfacción, volve a vista atrás e ve cumpridos algúns dos ideais que el, e os vellos galeguistas, apontoaron en tempos moito máis pobres. Perdedor, tal vez, pero non un fracasado.

Avelino Pousa Antelo naceu na Barcala, en 1914, no seo dunha familia de comerciantes que trataban co téxtil. Tras os primeiros estudos, entra no Seminario de Compostela, en San Martiño Pinario, enlevado dunha vaga vocación relixiosa que os anos de inflexibilidade seminaristas acabaran por esgotar sen enxoiar, con todo, a súa fe cristiá. Deses anos seminaristas data o seu primeiro contacto con Castelao, que o impresiona sobremaneira nun mitin que deu en xuño de 1931. Do mitin, "saín galeguista de por vida, e de por mil vidas se as tivera".

Como non tiña aínda idade para militar no Partido Galeguista (PG), afíliase ás Mocidades e artella as células da comarca da Barcala. Familiarízase cos persoeiros do Seminario de Estudos Galegos e frecuenta a imprenta de Ánxel Casal, o pai de 'Nós' e alcalde de Compostela que sería fusilado nos primeiros días do golpe de estado do 36. Faíse moi amigo de Ramón Suárez Picallo, deputado daquela e a voz máis popular do PG, e con el comparte non só o seu nacionalismo senón tamén os pulos agraristas.

O seu activismo político xuvenil culmina na campaña pola aprobación do primeiro Estatuto de Autonomía, en 1936, en estreita colaboración cun grupo formado, entre outros, por Isaac Díaz Pardo. Non foi unha campaña fácil. Algúns compañeiros pintaban con chapapote "Autonomía Si" e acarón "URSS. Viva Rusia", algo que a Pousa Antelo non lle agradaba o máis mínimo. Recrimonoulles aquela actitude pro comunista porque sendo Compostela unha cidade "tan de beatas e de tantas sotas" ninguén votará apoiando o Estatuto. Non lle fixeron caso e el, enfadado, guindoulles o valde do chapapote e despois "mallaron en min canto quixeron".

E é que Avelino Pousa Antelo endexamais se sentiu tentado polo marxismo e para enfado de moitos compañeiros, facía chamamentos na radio contra o materialismo e a favor dun espírito romántico e idealista. "Sabía que os nosos labregos

non eran marxistas, e polo tanto eu tampouco. O noso paisano, aínda sen coñecelo, e quizais con inxenuidade, non se declaraba partidario do marxismo. Identificaban os postulados de Carlos Marx e dos seus seguidores con que lle ían quitar vacas e leiras; e os nosos labregos, con tan arraigado sentido da súa pequena terra en propiedade, non querían saber nada de socialismo e menos de comunismo".

O golpe de estado do 18 de xullo de 1936 colleuno na casa familiar. Como delegado da Fronte Popular na comarca da Barcala, encargouse de requisar armas en defensa da legalidade constitucional, ata que o día 21 comezan os paseos e se decata das auténticas dimensións do levantamento. Foxe ó monte e refúxiase na casa dos veciños. Logo dun mes, decide reingresar como soldado, "xa que pensei que significaba a solución máis segura, como así resultou". Combate nas filas do Exército franquista en varias fronteas, entre elas o sitio de Madrid, e ó cabo da guerra logra unha praza como profesor. En 1944 consegue praza fixa nunhas oposicións en Lugo e obtén praza cerca de Nadel. En 1946 casa con Nora, unha filla de emigrantes galegos que nacera en Bos Aires. Nese período coñece a Antonio Fernández López, que pretende crear a Escola Agrícola da Granxa Barreiros, en Sarria, e ofrécelle a dirección. Para formarse, subvencionalle os estudos na Misión Biolóxica de Pontevedra—onde coñece a Rof Codina— e en Logroño. A experiencia dura entre 1948 e 1955, ano no que Pousa Antelo reingresa no Maxisterio e é trasladado a Canarias. Serán cinco anos de etapa canaria que tamén lle permitirán afondar no estudo do cultivo do millo.

A partir de aí, inicia unha peregrinaxe por distintas cidades, tanto en proxectos relacionados coa agricultura—mesmo, vendeu sementes de pataca— como co ensino, dúas facetas que compaxinará en maior ou menor medida ó longo da súa vida.

Defensor da concentración parcelaria como método para acabar co minifundio e do cooperativismo como solución á pobreza do campesiñado, publicou distintos traballos en defensa destas opcións, en especial a das cooperativas, único xeito ó seu ver de combater o "capitalismo selvaxe" das grandes empresas, que "proletarizaban o pequeno agricultor malpagándolle os seus produtos". No campo das cooperativas, tratou de reencarrilar Feiraco e aspirou inutilmente á súa dirección. Profesionalmente, xubilouse en 1983, cando era profesor en Cesures.

Coa morte de Franco, entrou activamente na política. Primeiro militando no Partido Galego Social Demócrata (PGSD) e, logo, no novo Partido Galeguista, xurdido da unión dos socialdemócratas co Partido Popular Galego de Fernández Albor e Sixto Seco. Desa formación foi, sucesivamente, secretario xeral e presidente. Co esgazamento do PG—que logrou os seus máximos resultados en Unidade Galega, xunto ó Partido Socialista Galego (PSG) e o Partido Obreiro Galego (POG)— achegouse á Esquerda Galega (EG) de Camilo Nogueira. Actualmente, mantén afinidades co Bloque Nacionalista Galego (BNG), se ben con distancias ideolóxicas e persoais respecto dalgúns dos seus membros. Para el, Galicia non precisa de partidos de esquerda e de dereita senón dun partido único que recolla o espírito do país e o leve á súa madurez política. Despois, di, xa se falará...

Nesta páxina, (dereita) Avelino co seu pai, os seus avós maternos e Ramón, o seu irmán maior (Barcala, 1917). Á esquerda, coa súa muller Nora, en Sarria, no ano 1948, cando comeza a Escola de Barreiros. Na páxina anterior, na inauguración da rúa Castelao en Negreira (1984)

Rebelde e inconformista, de sempre. Na entrada da súa casa no Concello de Teo colgan as pancartas de ‘Nunca Máis’ e ‘Non a guerra’ e da lapela da chaqueta –que noutro tempo levou o botón da República coa que provocaba os alumnos do Seminario onde unha vez quixo sentir unha chamada espiritual que nunca foi– a insignia de ouro da Universidade de Santiago e da Fundación Castelao que preside.

A lección dun mestre

A Avelino Pousa Antelo (San Xoán de Barcala, Baña, 1914) –que atopara “o camiño da súa vida no galeguismo” desde que escoitara aos seus 17 anos, un 10 de maio do 1931, a Castelao nun mitin no Principal de Compostela– salvouno a propia guerra de ser paseado: como moitos dos seus amigos de Negreira, como Alexandre Bóveda ou o seu amigo o editor Ánxel Casal, a quen adoitaba repartir-lle os libros que “heroicamente” editaba en galego polas feiras. E que Pousa Antelo –o ‘Neno do coño’, como o apodaran ao ser o primeiro en empregar o termo nun mitin ou o ‘Lucho do Peto’, polo peto das ánimas que tiña pegado á casa dos seus avós no seu Barcala natal– “librouse dunhas boas, de moitas”. Dio ao recordar os dous consellos de guerra nos que figuraba; ao iniciar a peregrinaxe de casa en casa para agocharse naqueles primeiros momentos do levantamento fascista; cando o persuadiron da súa intención de fuxir a Portugal; fronte aquela circular dun crego advertindo de que era un “perigoso roxo separatista” ou, mesmo na fronte en Guadarrama, cando se lle queimara o coche, por non ter aceite, e librouse de que valoraran un posible acto de sabotaxe. (“Se pediran informes a Negreira, o falanxista do pobo iame acusar” – sostén). Ali, á fronte madrileña, chegara de padioleiro e acabou de chofer. E ata rematou a guerra facendo o curso de sarxento de automóbil: el que durante un tempo non sabía onde estaba a marcha atrás do que conducía. Naquel momento, na praza de Salamanca atopara a Paco del Riego e chamouno:

– “Cala, cala, non berres tanto, non me chames así” – diciame, con medo e os dedos sobre a boca.

Con Pousa Antelo pasan as horas. Horas idas e vistas dun home marcado, no mellor sentido da palabra, pola figura de Castelao e que hoxe, na presidencia da Fundación que leva o seu nome, é salvagarda do seu legado irrepetible. Con el ía ata Pontevedra ou ata a tertulia do café Derby ou percorría a feira de Santa Susana en Compostela a onde asistía aos apuntamentos de Castelao, no bloc que sempre levaba nun peto, dos comentarios da xente e os hábiles trazos, en catro segundos, do debuxo da paisanaxe: sempre da man daquel home universal que o impresionara pola súa “simpatía e humanismo”. Por iso non é estraño que despreague as súa crítica máis furibunda aos que xogaron coa súa suplantación no pasado e aínda xogan hoxe, tanto na usurpación como nas veleidades e ambicións persoais, sobre unha herdanza que vapulean mercaderes. Non lle parece mal que se faga universal a repetida cuña de “Castelao é noso”, pero fronte a eles di: “Castelao é ante todo nacionalista galego”. En

semellantes termos defínese a si mesmo: “Avelino Pousa Antelo é nacionalista e o meu voto é para o nacionalismo, aínda que haxa xente coa que non conxenie”, mantén en alusión á persoa do ex deputado do BNG e candidato do Bloque en Ourense, Rodríguez Peña a quen lle recrimina “o roubo” do Partido Galeguista. “É un traidor” e engade sobre o arquitecto ourensán e ex conselleiro de Pesca: “Coma moito pescaría un escaló”. Sobre as mareas que arrastra o oportunismo, tampouco esquece Pousa Antelo de volver sobre a figura de García Sabell, do que dá conta da súa influencia e sobre o que non tiña especial trato. Tamén sobre Ramón Piñeiro: “San Pablo caeu dun cabalo e el dunha burra vella”, comenta quen lle recriminara cun “ti toleaches” aquela idea súa de encher de galeguismo os partidos estatais. “¡E mira que pasoul!” – exclama. “Piñeiro chegoulle a discutir cousas a Castelao”, subliña mentres asenta a “vixencia total” das teses do autor do *Sempre en Galiza* e lle dedica a Piñeiro a frase: “Sentíuse iluminado. Non era un parvo, pero tampouco un xenio”. Para sentenciar noutra volta: “Se non fose pola guerra, hoxe teríamos un partido nacionalista con maioría absoluta neste país xa que ningún outro partido medrara tanto, en só cinco anos, como o Partido Galeguista”. Secretario xeral do PG do 1978 ata novembro do 79, os intentos de Pousa Antelo por recuperar as siglas bateron coas intencións de Rodríguez Peña que “en dúas horas argallara todo no rexistro”: “a súa xente ía no mesmo tren ca min pero chegaran antes”, relata quen logo formaría parte dun novo partido nacionalista galego e ese é outro cantar ao que o convidara un irmán farmacéutico de Del Riego, Domingo, para botar adiante o Partido Galego Social Democrata (PGSD) que chegou a ter uns 400 militantes. Rematou sendo presidente. Pero, sobre todo, Avelino Pousa Antelo é nacionalista: mestre de mestres que aos seus noventa anos recolle a tese dos galeguistas daquel tempo na súa intención e postura máis “integradora”: “A disxuntiva de dereitas e esquerdas sérvelles aos castelán. Non a nós, que temos outros problemas”, di sen deixar de parafrasear os versos de García Bodaño cando escribe a “Galicia no que todo é porvir que non chega”. Problemas, vivos e vixentes, que seguen agardando e ante os que esgrime como resposta “a milagre” que pasa por “asumir o galeguismo”: “que o galeguismo político de Castelao sexa real e que non quede en medallas”. Medallas –recorda– que creou Fernández Albor para entregar aos vellos galeguistas, como Paz Andrade. Pero, exclama, “¡que non se lles ocorra dar-me a min a da Xunta!” e corre o caixón onde ten a súa medalla Castelao que lle concedeu no 1985 o Partido Galeguista de México pola súa “lealdade galeguista”.

Manifestación en defensa do Estatuto de Autonomía que recoñece a Galiza como nacionalidade histórica. No balcón do concello de Santiago, Avelino Pousa Antelo.

Pousa Antelo atopou o camiño da súa vida o 10 de maio do 1931, como lle dixera, logo dun longo abrazo, a Ogando Vázquez con que fora ó mitin no que falaran Vilar Ponte, Paz Andrade, Álvaro das Casas, Carvalho Calero e Castelao no Principal en Compostela. Viña de San Xoán de Barcala que, aínda que pertencía ao concello da Baña, sempre tivo máis conexión coa vila de Negreira: unha bisbarra que Pousa Antelo percorre sobre o traxecto dun mapa emocional no que encaixa máis de vinte alcumes dos seus veciños. Veciños que, cando era neno, emigraran sen apenas excepción a Cuba e veciños, os menos, cos que se atopou no Seminario, na Pontificia de Compostela, antes de abandonar a idea de que “tiña vocación”. “Era un rebelde e un inconformista contra a lamentable educación daquel tempo” –salienta sobre “o ensino daquel mal cuartel”, como define o seminario. E aclara: “iEduca-ción relixiosa!”, “inin falar!

Cos versos do poeta Cabada Vázquez –cos que quedara impresionado– e o seu paso por Compostela chega Pousa Antelo nos anos trinta ás Mocidades Galeguistas e o Seminario de Estudos Galegos. Antes, xa levaba as probas de ‘La Voz de Barcala’ á imprenta ‘Nós’ de Anxel Casal: “tan boa persoa, tan acoledor” –recorda– para logo falar da “falta de conciencia galeguista da época” e das dificultades dunha empresa editorial en galego “totalmente heroica”. “O SEG editaba as súas publicacións na imprenta de Casal pero pagaban tarde e con atraso”, mantén sobre aquel momento no que “os bárbaros, aquelas bestas arrasaran coa biblioteca do SEG que se salvou en parte grazas aos cregos Pedret Casado e Xesús Carro”. Ao tempo volve á pegada que deixara nel o profesor José Toba, membro da sección pedagóxica do SEG. “Era outubro do 1934 e daba unha lección sobre o millo. Fixen todo un paquete, que parecía un lanzagranadas, para a exposición da lección e, metínme na imprenta de Casal escapando dos gardas.

Alí preguntoume Casal:

–¿Que pensas do que está pasando en Asturias?.

–Se un país civilizado fai iso, eu non creo na civilización –díxenlle.

–E ti Casal? – repuxen

–Se para que haxa avance ten que haber cousas como esas prefiro estar no tempo das cavernas” – respondeulle un Casal a quen todos os anos lle rende homenaxe na estrada de Montouto, o lugar exacto onde foi cuneteado e que Pousa averiguara da man dun boticario que vira o corpo do editor asasinado.

Pode ser Pousa Antelo unha desas persoas que a súa mesma presenza constante chegue a pasar desapercibida. Constante en calquera acto en defensa da cultura e a identidade do país, ve hoxe o mundo con optimismo, recordando a ristra de conquistas noutro tempo impensable: como lle repasou aos, agotados e derrubados representantes de Esquerda Galega cando saíran derrotados das eleccións. E sostén “galeguistas de porra son os do PP” ao abrir un alegato en defensa da lingua: “a lingua é alma dun pobo; o que non asuma e acepte iso é un galego de terceira división ou un recastado”... por iso Pousa Antelo seguirá

criticando o líder da oposición en Madrid, Mariano Rajoy que ve como un “galego recastado”: “e con máis obriga ca min –engade– porque o seu avó fixo moito pola autonomía e a lingua galegas”. E que Pousa fixo campaña do Estatuto do 1936, anque dende o 2004 considere que o texto do 81 é “moito mellor”. Fixo campaña en vésperas do estoupido fascista por un texto que avanzara no autogoberno con moitos militantes, entre eles, Díaz Pardo do que, comenta, “estaba máis politizado e era máis de esquerdas ca min”. Brañas Cancelo, un colega das Mocidades Galeguistas, conta nunha biografía de Ánxel Casal que nas Mocidades había de todo: “os meapilas de Ourense, os exaltados da Coruña, os acomodados como Fernández del Riego ou os bulebules como Avelino Pousa Antelo”. “iEu era unha fervernal!” –di cando recorda este episodio quen hoxe se segue sentindo identificado en conceptos como “rebelde” ou “inconformista”. E rise. Tamén fala de “timidez” e como o ensino cos curas asentaba nel a imaxe da muller, “como un demo con saias”. Volve rir e remexe no escritorio na busca dunha foto: na porta do Pazo de San Xerome coa súa promoción de maxisterio ao carón do que fora compañeiro da poeta María Mariño. Tamén na foto sae o seu mestre José Toba Fernández: o mestre que lle dera clases de balde para sacar a praza de oposición en Lugo.

E iso foi Pousa Antelo: mestre de mestres. Agrarista e cooperativista. Impulsor dunha nova escola para o país, Pousa ingresara no ensino na provincia de Lugo e alí sacaría a súa primeira praza: anque tamén en Santa Comba de Nadela obtería o seu carné de músico, sendo director e vocalista da Orquestra Chintófono. Tocaba a bandurria e o laud –que co repincar de campás e a bandoliña segue tocando hoxe– e arrancou bos compás daquel grupo que bautizaran como ‘Avel Pousa y sus jabatos’ emulando aquela outra orquestra madrileña que causara fervor nos trinta; ‘Manolo Bel y sus muchachos’. “Teño probas” e corre a buscar aquel outro carné, porque o sindical de músico quedara na man dunha muller co que conseguira penso para as galiñas.

No 1946 fora bolsado pola Misión biolóxica de Galicia para logo dirixir a Escola Agrícola da Granxa Barreiros construída por Gómez Román en Ortoá (Sarría). De aí tamén xurdiron os cursos agropecuarios para mestres rurais que se celebraron en Lugo desde 1948 ata 1971, ano no que morreu o seu mentor Antonio Fernández López. “Se o Estado tivera un sentido práctico das cousas, aqueles cursos terían que ser recoñecidos”, destaca sobre unha forma de entender a escola que aínda defende: “A escola dende o seu contorno” con programas que incidían no agro e que, de fondo, remexían na alma dun pobo e na necesidade de ter orgullo de pobo. “Estudábase a calidade do terreo, traíanse expertos de enxeñaría e veterinaria de Galicia...” –repassa sobre un proxecto en tempos de longa noite de pedra que era vixiada polas brigadas fascistas nun momento de actividade dos maquis. “Claro que –subliña– cando morreu Gallastegui, xenetista creador dos millos híbridos, houbo unha ca-

cicada nun padroado con Filgueira Valverde que desprazou ao seu lexítimo sucesor Xosé Luis Blanco, que estaba en Minnesota, por un tal Domínguez”, radiografía co mesmo impulso coma se fose ont. “Os híbridos viñan multiplicar a riqueza”, confirma. Pero, ¿e os transxénicos? “Non o teño claro –mantén– non creo que sexan nada bos”. As liñas da Misión Biolóxica perdéronse, comenta Pousa, excepto o traballo do xenetista Xosé Lois Blanco quen chamara por el en Zaragoza. Eran os sesenta anque antes, no 1955 marchara á Orotava (Tenerife) onde pasaba os días, ata catro anos, entre a selección do millo ou as análises das augas. Alá marchara nun barco da transmediterránea e doutra volta, no Santa María: dúas viaxes de oito días e 48 horas que recorda tralas troulas, entre moitos galegos, da expedición. “Traballar na escola de Barreiros era traballar no agro”, mantén este agrarista que recorda como o movemento entoara o mea culpa por “non ter feito o suficiente” en apoio á candidatura galega nas eleccións do 1931. En Barreiros plantábase dende espárragos a coliflor, leitugas de varias clases e axustaban aquela dieta a base de féculas para introducir a proteína da soia, que mesmo se lle botaba ao caldo. Hoxe, no xardín da súa casa de Teo, ten un pequeno invernadoiro como ‘hobbie’: cun pequeno banco, entre a árbore do amor e sementes que trouxo do sur. Lemoneiros, do que bota man para o seu zume de todas as noites, ou as tomateiras e as plantas dos pementos de Padrón. Da escola de Barreiros quedan as fotos das pereiras arredor das ventás que mesmo facían a forma de P en homenaxe a Pousa, o seu director.

En o seu edificio ensaístico, a palabra clave é cooperativismo: “A única saída que existe, aínda hoxe”, mantén en firme este mestre ao entender como entende que “urxe crear un espírito cooperativista”. E máis: “o cooperativismo, cooperatiza a xente e faina máis solidaria”. Claro que, advirte, “non se nace cooperativista, hai que facerse”. Pulsando na tese da interdisciplinariedade na que evoca e loo o traballo do seu amigo Díaz Pardo, cuestiona Pousa Antelo – que se incorporara ás aulas en Pontecesures alá nos setenta onde se xubila no 1983 – o ensino actual: ó que increpa dende esta perspectiva. E foi tamén Pousa Antelo, coa cámara na man, polo ancho do país facendo fotos ás galiñas ou ó millo, a todo o que vía de interese para verter logo en entregas xornalísticas. Primeiro, nos anos 30 en ‘La Voz de Barcala’ –órgano da Federación Agropecuaria do Distrito de Negreira– onde publicou centos de artigos en xornais e revistas sobre temas agrarios e cooperativos, ademais doutros temas tamén políticos. Autor de obras como Temas de Agricultura (1951) Cooperativa de explotación comunitaria para unha parroquia rural (1968), ¿Valen ou non as cooperativas comunitarias para o campo galego? (1971), Reforma das estruturas agrarias de Galicia (1972). A Escola agrícola da Granxa de Barreiros (1988), ou Galicia tarefa urxente (1992) foi merecedor de galardóns coma o premio xornalístico Ramón Mourente de temas agrarios (1961) ou o Luis Harguindey (1963), entre outros. E di “pode facer máis quen quere que quen pode”.

Presidente da Fundación Castelao, vicepresidente da Fundación Fernández Flórez e vocal da Fundación Pedrón de Ouro e Alexandre Bóveda, Avelino Pousa Antelo é ese “vello galeguista”, como adoitan presentalo, que o mesmo que se cita cos representantes do BNG para falar da reforma do actual Estatuto, como asiste todos os anos a entrega das Medallas Castelao que “nunca quixo, nin quere, nin quererá” que lle entregue o Goberno Galego. En todo caso, na bagaxe da súa vida hai un aquel da presenza ausente: do que, sen figurar, sempre estivo. Como na elaboración do estatuto dos 16. “Da miña man, entrou Xosé Manteiga, un home que sería esa eminencia gris tras a que se movía Reimóndez Portela”, relata mentres recorda como fora chamado para dar arrinque á freada que aquel texto de UCD daba a Galiza enteira. Era secretario xeral do PG: “Alí – describe ao miúdo – nunha taberna na estrada de Lugo a Friol, moi frecuentada por Antonio Rosón, reuníronse os membros do UCD e o PG. Por UCD, estaban Iglesias Corral e Meilán Gil mentres que polo PG estaba González López e Lois Sobrado. Eu propicie que o PG dera a súa conformidade na reforma do Estatuto. Naqueles pactos non foran convocados nin o Bloque nin Esquerda Galega, anque si os comunistas e o PSOE”. Naquela xuntanza empezou Pousa Antelo a cantar o himno galego baixo a sombra dun castiñeiro, malia o que digan outros. Galeguista, docente, cooperativista, articulista, político e activista cultural Pousa Antelo soñaría con que Bóveda fose aquel gran conselleiro de Economía da Xunta e polo tanto, que hoxe existise un gran partido nacionalista, con maioría absoluta, no goberno galego. “Algo que puido ter acontecido” sostén no peche dunha conversa que é lección de mestre.

Na foto superior: no Día da Galiza Mártir, sentado con David Otero e Manuel María. Atrás: Bieito Lobeira, Anxo Quintana, Fernández Lores e Francisco Pillado. Abaixo, na inauguración da rúa que leva o seu nome. Á dereita, con Díaz Pardo na entrega do Pedrón de Ouro no 2001 e con Quintana nunha mesa este mesmo ano sobre o documento da reforma estatutaria do BNG.

